

systematicky budoval své pozice a s jakými obtížemi se v oblasti Václav IV. snažil udržet otěže vlády. Bystrický přehledně představuje všechny sociální vrstvy, problematikým se jeví snad jen výklad poddanské otázky; autor přes výslovné odmítnutí marxistických tezí zdůrazňuje u podaných „zcela bezprávné postavení vůči vrchnosti“, jejichž údajně zoufalá situace je měla činit senzitivnějšími ke „změně“. Situace nicméně nebyla tak dramatická a sedláci se až na výjimky vyznačovali spíše konzervativností než touhou opustit dosavadní jistoty.

Zatímco předhusitskou epochu sleduje autor po jednotlivých tématech, v následujícím výkladu již převažuje chronologické hledisko. Velký prostor je v knize věnován zejména křížovým tažením v letech 1427 a 1431 (zde se autor mohl opřít i o své vlastní výzkumy). Je škoda, že dějovou linku nenarušují i strukturální kapitoly, neboť některé fenomény by si jistě zasloužily samostatnou pozornost. Za příklad může sloužit plzeňský landfrýd, o němž jsou sice v textu roztroušeny zmínky, celkovou představu o této nejvýznamnější royalistické instituci v Čechách si však učinit nelze.

Další výtku je třeba vznést k autorovu užívání pojmu revoluce. Bystrický s ním nepracuje jako s analytickou kategorií, revoluce se v textu stává činným hybatelem a zároveň referenčním bodem, k němuž domněle směřují cíle hlavních aktérů dění (mnohé napoví již názvy některých kapitol – První kroky revoluce, Zápas o udržení a rozšíření revoluce, Čas největších úspěchů revoluce, Postupující rozklad revolučních sil a jejich porážka). Pokud budeme revoluci – s jejími údajnými „potřebami“, „jednotnou frontou“ atd. – sledovat jako soudobý program, a nikoli jako moderní charakteristiku věcí, setřou se nám rozdíl mezi jednotlivými uskupeními a zájmovými stranami. To pak nutně vede k takovým problematickým tvrzením, jako že Jakoubek ze Stříbra byl nekompromisním zastáncem revoluce. Možná by stačilo v těchto případech nahradit pojem revoluce pojmem reforma.

Kniha je doprovázena poznámkovým aparátem, který čítá pouhých 29 položek, nadto je řada z nich spíše nahodilými komentáři či biografickými hesly, včetně např. Jana z Pomuku. Byť je kniha definována jako popularizační, bezpochyby by více citací snesla. Nejde jen o to, že zájemce může nasměrovat k další literatuře, ale i o kolegiální respekt k badatelům, kteří svými dosavadními pracemi poskytli pro vznik recenzované knihy látku. Pokud je např. František Šmahel citován v poznámkách pouze jednou, jen jaksi na okraj a bez uvedení názvu studie *Husitské město*

„Slunce“, je to zvláštní tím spíše, že si autor vypůjčil pro kapitolu *Plzeň „městem Slunce“* inspiraci nejen u jejího názvu.

Kniha Vladimíra Bystrického je přehledným a čtivým shrnutím husitského období v západních Čechách. Z událostních dějin zde čtenář nalezne vše podstatné, kdo by však pátral po neprošpaných stezkách, sáhne spíše po knihách Jiřího Jánského.

ROBERT NOVOTNÝ

Pyšná sídla mocných. Hradý a tvrže na Mostecku, edd. Ivan LEHKÝ – Milan SÝKORA, Ústav archeologické památkové péče severozápadních Čech v Mostě, Most 2014

202 s., ISBN 978-80-86531-14-4

Kolektivní práce vzniklá pod vedením Milana Sýkory z Ústavu archeologické památkové péče severozápadních Čech a Ivana Lehkého si klade za cíl představit širší veřejnosti aktuální stav poznání fortifikovaných sídel na Mostecku. Navzdory podtitulu knihy autoři mnohdy překračují hranice okresu Most, aby nabídli srovnání i s objekty v sousedních oblastech. Kromě hradů na Mostecku se tak čtenář seznámí i s vybranými sídly na Chomutovsku a Teplicku. Kniha navazuje na již několik let trvající výzkumy autorů a dvě výstavy, přičemž shrnuje i výsledky stavebněhistorických a archeologických výzkumů, jež dosud nebyly publikovány v odborném tisku.

Počátky hradů a tvrzí jsou ve sledovaném regionu hledány jak u přemyslovského správního hradu v Bílině, tak u rezidenčních dvorců, z nichž je detailněji představen Bedřichův Světec. Značná pozornost je věnována rozvoji hradní architektury v Krušnohoří ve 13. století, kdy se jednak přesouvá centrum panovnické moci z Bíliny do Mostu, nad kterým tehdy vzniká hrad Hněvín, a dále vznikají šlechtické hradý, jež se již tehdy v některých případech rovnají svými rozměry a výstavností hradům královským. K mosteckému Hněvínu se autoři v knize průběžně vracejí a stejně tak tomu je i v případě nepřilíš vzdáleného Jezeří. Od poloviny 13. století vznikaly vedle hradů na Mostecku i první kamenné tvrže. Jako reprezentanty této kategorie zvolili tvůrci knihy sídla v Ervěnicích a Kundraticích, jejichž pozůstatky však kvůli těžbě uhlí nadobro zmizely. I v následujícím století se hradní architektura

na Mostecku rozvíjela, zejména co se týče důrazu na obytnou složku.

Přiměřená pozornost je věnována vývoji hradů v pozdním středověku a v raném novověku, kdy se zejména v důsledku rozvoje palných zbraní proměňuje podoba hradního opevnění a současně se sídla přizpůsobují rostoucím nárokům šlechty na komfort a reprezentaci. Není však opomenut ani druhý život hradů. V 19. a 20. století se stávají místy výletů a romantickými kulisami, což jim většinou spíše uškodilo, jak je zejména na Hněvíně a Doubravské hoře dodnes patrné.

S ohledem na svůj popularizační charakter publikace neobsahuje poznámkový aparát, což je do určité míry kompenzováno rozsáhlým soupisem užitých pramenů a literatury. Textové pasáže vhodně doprovází velké množství kvalitních barevných fotografií, půdorysů, historických vyobrazení a trojrozměrných rekonstrukcí sídel.

Některé z publikovaných závěrů bude ještě třeba prověřit dalším průzkumem. Namátkou to platí o novém datování bateriových věží hradu Doubravská hora. Vznik těchto věží byl až dosud kladen do doby krátce po roce 1478. Podle nepublikovaného výzkumu Ivana Peřiny věže údajně vznikly téměř současně s bastionovým opevněním z doby kolem roku 1600, které jádro hradu s věžemi obklopuje. Pravděpodobněji však tehdy došlo pouze k radikálním úpravám starších věží, přestože novověké úpravy bateriových věží jsou u nás poměrně vzácným jevem. Kvalitní a sympatická monografie dává možnost nahlédnout do dávné minulosti kraje, který téměř zmizel pod rypadly těžebních strojů.

JAN BOUKAL

Dlouhá cesta za krásou. Průvodce výstavou na hradě Pernštejně, edd. Lenka KALÁBOVÁ – Michal KONEČNÝ, NPÚ – ÚPS v Kroměříži, Kroměříž 2014

192 s., ISBN 978-80-87231-19-7

V rámci projektu Národního památkového ústavu *Rok pánů z Kunštátu* proběhla v létě 2014 na hradě Pernštejně výstava odkazující na cestu poselstva Jiřího z Poděbrad „z Čech až na konec světa“ pod vedením Lva z Rožmitálu. Předkládaný svazek je průvodcem k této expozici a představuje cenná díla z aristokratických sbírek nashromážděných v průběhu 19. a 20. století, která se dnes nacházejí ve správě NPÚ (nejvíce jsou zastoupeny státní hrady Bouzov a Šternberk a zámky Konopiště

a Hradec nad Moravicí), případně ve sbírkách Moravské galerie v Brně a Slezského zemského muzea v Opavě.

Čtivě psaný úvod, členěný do tří kratších oddílů, začíná líčením smrti Ladislava Pohrobka a následnou volbou Jiřího z Poděbrad za českého krále. Stručný popis dalších politických událostí, především rozepře mezi českým „kacířským panovníkem“ a papežem Piem II. a ne zcela úspěšné snahy krále Jiřího o spojení křesťanských vladařů, namířené proti nebezpečí islámu, ústí do přípravy samotné cesty. Ta započala na podzim roku 1466 a je nám známa především díky popisům přímých účastníků Gabriela Tetzela z Norimberku (německá verze) a Václava Šaška z Bříkova (nedochoval se český originál, jen latinská verze z roku 1577).

Autoři úvodního textu citují několik pasáží obou kronikářů líčících účinek honosných sídel na české rytíře, velkolepé hostiny i turnaje na jejich počest. Výstava, a tedy i katalog, si kladou za cíl představit díla z let 1450–1520, s nimiž se mohli členové poselstva na své pouti hypoteticky setkat. Často se jedná o opravdu cenné umělecké exponáty, které však, jak si autoři katalogu dobře uvědomují, postrádají svůj původní kontext „a v interiérech zámků tak působí jako solitérní umělecká díla nejrůznější datace, autorského určení a provenience“ (s. 37). Přestože text ilustruje obrazový doprovod, čtenář by pro větší přehlednost jistě uvítal i mapu s vyznačenou trasou celé výpravy. Podle pravděpodobného místa původu exponátů je rozděleno i 63 katalogových hesel, a to do oddílů *Německé země*, *Země vévody burgundského*, *Země španělských králů* a *Itálie*. Právě toto členění se může jevit jako problematické, ne vždy je totiž možné místo vzniku památek dostatečně přesně lokalizovat. Při daném rozdělení by jistě nebylo od věci opatřit jednotlivé oddíly stručnou předmluvou. Ze zemí, kudy poselstvo projíždělo, nejsou zastoupeny Francie, Anglie a Portugalsko.

Kromě editorů a současně kurátorů výstavy se na sepsání katalogových hesel podíleli doktorandi semináře dějin umění FF MU v Brně Andrea Husseiniová, Kristina Ketmanová a Matěj Kruntorád. Hesla obsahují, pokud jsou dostupné informace, jméno autora, označení původu, dataci, materiál, rozměry, místo uložení, provenienci, případně seznam literatury. Mnoho předmětů uměleckého řemesla je publikováno vůbec poprvé a u řady dalších děl nalezneme zatím jen odkazy k diplomové práci Hany Vorlové (FF UP, Olomouc 2009) či ke katalogu *Zdaleka i zblízka. Středověké importy v moravských i slezských sbírkách* (red. Kaliopi Chamonikola, Brno 2009).